

Губань Р. В.
доцент кафедри правознавства
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова,
кандидат юридичних наук, доцент (м. Київ)

АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ УСТРІЙ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ У КОНСТИТУЦІЙНОМУ ПРОЦЕСІ ПЕРІОДУ ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ (1917-1921 РР.)

Зречення російського імператора Миколи II від престолу спричинило звільнення українського народу від присяги, що була ним дана 1654 р. монаршому дому Росії. І, таким чином, як слушно зауважив видатний український юрист С. Шелухін, Україна стала незалежною державою [1]. Невизначеність внутрішньополітичної ситуації в Російській імперії та створення Тимчасового уряду вплинули на нерішучість українських національних сил у процесі державотворення. Лише той хаос, який охопив землі Російської імперії після повалення влади Тимчасового уряду, змусив українські національні політичні сили діяти. В результаті цього 7 листопада 1917 р. Українською Центральною Радою був прийнятий квазіконституційний (саме так можна його назвати з огляду на те, що в ньому були окреслені не лише контури держави, але й державного устрою та місцевого самоврядування. Крім того, в ньому містився і значний каталог прав людини, зокрема був проголошений 8 годинний робочий день та скасована смертна кара) акт – Третій Універсал. Адже незважаючи на те, що в ньому говорилося про невіддільність від Росії, в той же час зазначалося, що “до установчих Зборів України “вся власть творити лад на землях наших, давати закони й правити належить нам, Українській Центральній Раді, і нашому правительству - Генеральному Секретаріатові України” [2].

В цьому документі окреслювались і кордони квазідержавного утворення. Українська Центральна Рада оповіщала, що “до території Народньої Української Республіки належать землі, заселені у більшості Українцями: Київщина, Поділя, Волинь, Чернігівщина, Полтавщина, Харківщина, Катеринославщина, Херсонщина, Таврія (без Криму). Остаточне визначення границь Української Народньої Республіки, як що до прилучення частин Курщини, Холмщини, Вороніжчини, так і сумежних губерен і областей, де більшість населення українське, має бути встановлене по згоді зорганізованої волі народів” [2].

Питанням адміністративно-територіального устрою українських земель була присвячена стаття 5 Конституції Української Народної Республіки (Статуту про державний устрій, права і вольності УНР) [3]. В ній було сказано: “Не порушуючи єдиної своєї влади, УНР надає своїм землям, волостям і громадам права широкого самоврядування, дотримуючись принципу децентралізації” [3]. Натомість у Законах про тимчасовий державний устрій України, 1918 р. затверджений гетьманом Павлом

Скоропадським питання адміністративно-територіального устрою України, не піднімалися [4]. Хоча не можна не сказати, що робота в цьому напрямку не йшла. В червні 1918 р. в Холодному Яру на Чигиринщині в таборі гайдамаків-партизанів доктор права Остап Коцюх, полковий командир і організатор партизанських загонів склав і надіслав державним органам свій “Начерк проекту державного законодаду для Української Трудової Республіки”. Згідно з цим проектом УТР мала стати федеративною державою. В документі йшлося: “Великі простори УТР з різноманітними умовами і неоднаковим історичним минулим вимагають для успішного розвою народного життя поділу державної території на окремі самоуправні краї [5, с. 112]. Щоправда, в своєму проекті він не вказує, на які краї мала б бути поділена Україна. Натомість вказує, що від 2,5 тисяч до 25 тисяч мали нараховувати волості. Повіти ж мали нараховувати понад 25 тисяч осіб [6].

Своєрідним підсумком конституційного процесу в “другій” УНР став проект “Основного державного закону УНР”. Чинності він так і не набув, але сам закон став наслідком певного компромісу в керівних колах УНР та наближених до них фахівців-правників. Територія, на яку мав поширитися суверенітет, пише А. Й. Присяжнюк, була обмеженою. До неї не були залучені деякі українські землі. До складу УНР повинні були входити лише Київщина, Волинь, Поділля, Херсонщина, Таврія, Катеринославщина, Полтавщина, Чернігівщина, Харківщина, Слобожанщина [5, с. 150]. В умовах, коли існував нав’язаний Варшавою договір між УНР і Польщею, за яким західноукраїнські землі відходили до останньої, члени урядової комісії не наважились ввести до конституційного проекту положення про те, що державний суверенітет УНР поширюється і на Західну Україну. Не були включені до її території і деякі південні райони України, які в той час були окуповані білогвардійськими військами. Однак, як пише вчений, це передбачалось проектом в завуальованій формі – в ньому було положення про те, що територію УНР, крім перелічених, становлять також “всі інші землі, що їх в більшості заселяє український народ” [5, с. 150]. І дійсно, важко не погодитися з О. І. Яременком, що при встановленні державних кордонів тактика українського уряду відзначалась обережністю і намаганням приєднати до України її етнічні землі, не наражаючись на міжнародні конфлікти [7, с. 128].

В Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України нами були знайдені “Документи по виробленню проекту Конституції УНР”, які датовані 1920 р. Щоправда на цих документах не зазначено хто є автором цього проекту. В зазначеному проекті передбачалося, що Україна буде федерацією, яка має складатися із земель замість губерній. Землі ж мали бути визначені “з великою увагою до особливостей населення, до економічних умов життя і до топографічної конфігурації. Крім земель, адміністративно-територіальний устрій УНР мали складати також повіти та волості. Міста ж залежно від кількості населення, промислового розвитку мали бути віднесені до категорії земля, повіт чи волость [8].

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що питання до визначення меж майбутньої держави було достатньо не простим. По-перше, це питання потребує серйозного розгляду, а це, своєю чергою, потребує достатньо часу. По-друге, в умовах дисперсного національного розселення, це було зробити не просто, особливо, якщо врахувати, що губернії в Російській імперії не збігалися з національним розселенням. По-третє, питання про кордони суттєво залежало від політичної ситуації. Що ж до адміністративно-територіального поділу держави, то можна дійти висновку, що спільної, консолідованої думки з цього питання не існувало. Єдине що поєднувало проекти територіального облаштування української держави, так це те, що всі вони передбачали поділ на адміністративно-територіальні одиниці.

ЛІТЕРАТУРА :

1. *Токарчук О. В.* Державно-правові погляди С. П. Шелухіна : монографія / О. В. Токарчук. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – 178 с.
2. Третій універсал Української Центральної Ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://static.rada.gov.ua/site/const/universal-3.html>
3. Конституція Української Народної Республіки (Статут про державний устрій, права і вольності УНР) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/asambleya/konst_unr.php
4. Закони про тимчасовий державний устрій України, 1918 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/asambleya/zakony_pro_tymch_derz_ustrij_1918.php
5. *Присяжнюк А. Й.* Конституційне будівництво в Українській Народній Республіці доби Директорії (листопад 1918 – початок 1921 рр.) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / А. Й. Присяжнюк ; Національна академія внутрішніх справ України. – Х., 2002. – 197 с.
6. ЦДАВО України, ф. 1092, оп. 2, спр. 101, арк 10.
7. *Яременко О. І.* Державне управління в Україні в період гетьманату (квітень – грудень 1918 р.) : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01 / О. І. Яременко ; Вінницький держ. педагогічний ун-т ім. Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 1999. – 207 с. – С. 127.
8. ЦДАВО України, ф. 1065, оп. 2, спр. 293, арк 27.

Давиденко О. В.
аспірант
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова (м. Київ)

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИВЧЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ШЛЮБ ТА СІМ'Ю ДОБИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917–1921 Р.Р. У СУЧАСНІЙ ЮРИДИЧНІЙ НАУЦІ

Серед багатьох історико-правових явищ сьогодні велике значення має дослідження розвитку сімейного законодавства в період українського державотворення 1917–1921 р.р. Актуальність проведення цього дослідження з метою